

פרשת קרח

צִדְקַת מַעֲשֵׂה אֱמֶת – קִרְח

וּפְצִיטָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם – למה ככה?

פרשתנו מספרת על מחלוקת קרֵחַ וְכַל עֲדָתוֹ, ועל סופם הנורא כפי שהוא מתואר בהמשך "וּתְפַתַּח הָאֲרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּתִיקָתָם... וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֱלִי". ניתן לכנות סוף זה כ"מוזמן" ע"י משה רבינו המבקש/קובע שהמחלוקת תסתיים ב"וּפְצִיטָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם...". אילו היה מדובר באדם אחר, ולא במשה, כי אז היה לנו קל יותר להבין את כעסו על קרֵחַ ועדתו, בשל ההשמצות שהפיצו בגנותו. אך המקרא מזכיר במפורש את בקשתו של משה רבינו מהקב"ה, "אַל תִּפְּן אֶל מְנַחֲתָם". מדוע מגלה כאן משה לכאורה, פגיעות ומעורבות אישית, שאינן עולות בקנה אחד עם דמותו של הרועה הנאמן, שכבודו נחשב בעיניו כקליפת השום, כפי שמעיד בו הכתוב "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"? וקשה גם להבין, מניין שולף משה את העונש ה"יצירתי" שבחר בעבורם?

נציג בקצרה את הרקע "החיצוני" והגלוי, לפרוץ המחלוקת. לקהת, סבו של קרֵחַ, היו ארבעה בנים. הבכור שבהם עמרם, אביהם של משה ואהרן, ואחריו יצְהָר, חברון ועוזיאל. קרֵחַ בן יצְהָר, מונע מכוח הקנאה היוקדת בו כלפי משה ואהרן, הדודים שלו, שנעשו בעלי שררה, ושלדעתו אימצו להם את השיטה "חבר מביא חבר". משה המנהיג, הוא בדרגה השקולה לזו של מלך. אהרון אחיו מונה לכהן גדול, תפקיד שכרוכים בו הרבה "כיבודים" ומתנות כהונה. הכהונה הכרוכה באחריות על כל עבודות הקודש, ועל המנורה בפרט, שנראית לקרֵחַ כתפורה ממש על פי מידותיו. שמו של אביו, יצְהָר (שמשמעו שמן), כמו מרמז על עיסוק בשמן בפרט ובהארה בכלל, שכן יצְהָר מלשון צוהר, לכניסת האור, או מלשון 'צהרים', בהם הארת השמש מגיעה לשיאה. זיקה נוספת לכהונה הוא מוצא בכך שהכוהנים נמשחו גם בשמן המשחה.

למרות זאת, קרֵחַ מוכן בדיעבד, להשלים עם העובדות, כי עמרם הוא אכן בכורו של הסבא קהת. וכאשר מזדמן הכיבוד הבא, מינויו של נְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקֶּהֱלִי, קרֵחַ בטוח שאין ראוי ממנו לתפקיד, שהרי הוא הבא בתור, בהיותו הבן הבכור של יצְהָר. והנה, משה ממנה לתפקיד, על פי ציוויו של הקב"ה, את אליצפן בן עוזיאל (הצעיר שבבני קהת). כאן כבר קשה לו הבלג, והוא מתחיל לעורר מחלוקת על משה ואהרון, ולהסית כנגדם.

קרֵחַ מתחיל פתאום "ללמד זכות" על עם ישראל, הראוי "כולו" לכהונה, "כִּי כָל הַעֲדָה כֹּלָם קְדוֹשִׁים... וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קֶהֱלִי הִי?". מה חמור כל כך בטיעונו של קרֵחַ? קרֵחַ משתמש ב"קדושת השוויון", כולם שווים ואין מקום להתנשאות של מישהו מעל אחרים. האבסורד שבטיעונו נעוץ בכך שקרֵחַ מאמין שאין ראוי ממנו לשררה. אך גם ללא המניע האישי, דבריו חמורים. כל עניינה של הבריאה הוא השוני והרבגוניות. ללא החושך אין משמעות לאור, ללא רע אין הגדרה של טוב, כדברי הנביא ישעיה "יֹצֵר אֹר וּבֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שְׁלֹם וּבֹרֵא רָע". אם כולם שווים, אין לך קיבעון גדול מזה, שהרי אז אין מקום לעלייה בקדושה. משמעותה של הקדושה היא היבדלות מהחולין ומהיפך הקדושה. חשיבותו של השוני באה לידי ביטוי בברכת ההבדלה, "הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים...". בכל יהודי הארה ייחודית משלו, שלא ניתן למצוא בחברו. רק הצירוף והחיבור של כולם כמו משלים, מביא לשלמות של "נשמת ישראל".

מה פישרה של היריבות בין קרֵחַ למשה, ומדוע זוכה קרֵחַ לסוף חריג כל כך? אנו מודעים לקרבה המשפחתית שבין קרֵחַ ובין משה רבינו, אך אם הגיעו הדברים לאן שהגיעו, אמורים הם לבוא לידי ביטוי גם בשורשי נשמותיהם. מה עומד מאחורי הבקשה המוזרה משהו של משה, "וּפְצִיטָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם...?", ומה תכליתה? על משה רבינו אומרים חז"ל "ש'שכינה מדברת מתוך גרונו", לכן אל לנו לייחס את הדברים לרצון אנושי לנקום במי שפגע בו. ואולי הדברים שעלו על שפתיו נאמרו שלא במודע, מבלי שהתכוון מלכתחילה לאומרם. ואז, האדמה כמו נשמעת לציוויו של משה, "וּתְפַתַּח הָאֲרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם... וַיִּרְדּוּ... חַיִּים שְׂאֵלָה וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאֲרֶץ".

סופה הקשה והגורף של עדת קרֵחַ, שהוחל גם על כל הנפשות הנלוות, נשים ואפילו טף, מחזק מאוד את התמיהה לגביו. ננסה להיעזר בבקשתו הייחודית של משה, "וּפְצִיטָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ". אם נחפש אחר המופע הראשון של השורש פ.צ.ה, נגלה להפתעתנו, שאף הוא מתייחס לפה, ולא לסתם פה אנושי, אלא לפיה של האדמה דווקא. מדובר בקללה בה קולל קין לאחר שהרג את הבל אחיו, "וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ". צירוף זה של השורש פ.צ.ה בהקשר לאדמה, מופיע בתנ"ך רק בהקשר לדמויות אלה, דבר המרמז על קשר סמוי ביניהן.

משמעותו של הפועל פצה הוא פתיחת הפה לצורך דיבור, ובדרך כלל לאחר שתיקה ארוכה או ע"י מי שאינו מורגל בדיבור. כדי לעמוד על מאפייניו המהותיים של השורש במקרא, נחפש אחר שורשים "אחים" הפותחים באותה הקידומת (האותיות 'פצ'). אם ניקח למשל את השורש פ.צ.ח, נגלה שהוא משמש במקרא בשתי משמעויות שונות. האחת בהטיה בבניין קל, עניינה פתיחת פעולה חריגה של השמעת קול, "הַקְהִימוּ וְהִגְבְּעוּ יַפְצְחוּ לְפָנֶיכֶם רְנָה". המשמעות השנייה בבניין כבד, היא של פיצוח, פריצה, פתיחה בכוח אגב השמעת קול, כפי שאנו מוצאים בנבואתו הקשה של מיכה "וְעוֹרְם מִעֲלֵיהֶם הִפְשִׁיטוּ וְאֶת עֲצְמֹתֵיהֶם פָּצְחוּ". הכפלה של האות צ', בשורש פ.צ.ח, מעצימה את האפקט עד כדי פיצוץ. ומעניינת הזיקה שבין שתי האותיות הסמוכות, פ' ו-צ. האות פ' פותחת את המילה 'פנים' ובצורתה כמו מצוירים פני אדם שפיו פתוח. האות צ' לעומתה, חותמת את המילה 'חויץ', ובצורתה מזכירה את הנבט שזה עתה הציץ מתוך האדמה. ומעניין שהשורש פ.צ.ה מורכב מהמילה 'פה' שכמו נפתחת באמצעיתה, ומהחלל שבין האותיות יוצא לו הדיבור המיוצג ע"י האות צ'.

אך מה לסיפורם של קין והבל ולמחלוקת קרֵחַ ועדתו? ומגלה לנו האר"י הקדוש, ששורשה של מחלוקת קרֵחַ נעוץ בשני "בני האדם" הראשונים בעולם, בקין ובהבל. משה הוא גלגולו של הבל ואילו בקרֵחַ נתגלגלה רוחו של קין. השם משה

כנוטריקון (ראשי תיבות) מרמז על גלגולים אליהם קשורה נשמתו: **משה**, **שת הבל**. ננסה להראות את הקשר שבין שתי המחלוקות. שמו של **קין**, מלשון **לקנות**, ניתן לו ע"י חוה אמו, ששמחה על היותה שותפה לקב"ה בבריאתו וביצירתו של **קין**, "**קניתי איש את ה'**". אלא שלמרות שכוונתה של חוה באה מצד הקדושה, עדיין כל שם מאפשר לנושא אותו לבחור האם לעשות בו שימוש מצד הקדושה שבו, או שמא להטותו חלילה לצד ההפוך. ובמקרה של **קין**, האם להיות שותף לתהליך הבריאה בו החל הקב"ה, "**אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת**", או לעסוק ב**קניינים** ארציים של קרקעות ונחלות. השם **הַבֵּל** לעומת זאת מייצג צד רוחני יותר, **הַבֵּל** הפה שאינו גלוי לעין. גם כאן יש מקום לבחירה בין "**הַבֵּל** וְרַעוּת רֹחַ" מחד גיסא, להבדיל **הַבֵּל** הפה של המתפלל או הלומד תורה מאידך, **הַבֵּל** שבא מצד הקדושה.

התורה מספרת לנו על הצורה בה חילקו **קין והבל** ביניהם את העולם, "**וַיְהִי הַבֵּל רֵעָה צֶאֱן וְקִין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה**". הכינוי "**עֹבֵד אֲדָמָה**", כמו מרמז על כך שהפך להיות עבד לאדמה, המייצגת את הצד הארצי והחומרני שבאדם. גם **קרח**, המשמש כמשל לעשירות מופלגת, "**עשיר כקרח**", נשא את עינו לכבוד, ולכיבודים גשמיים. **הַבֵּל** לעומת זאת רעה צאן, עיסוק המאפיין את מנהיגיו הדגולים של עם ישראל. משה רבינו המכונה "**הרועה הנאמן**", נאמן לשורש נשמתו הלא הוא **הַבֵּל**, ונלקח מאחר הצאן להנהיג את עם ישראל. אמנם, **קין** הוא הראשון היזם את הבאת הקרבן לקב"ה, הוא מביא מנחה לה' אך לוקח אותה מה"בורה" של פרי אדמתו. הוא אינו מביא מהמיטב או מהביכורים, בנימוק שהקב"ה אינו זקוק לכך בעצם, ודיו בעיקרון. הקב"ה אינו שועה למנחתו, אך מבחינתו זה עדיין לא כל כך נורא. הבל מחקה אותו אחר כך ומביא "**מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֻלְבֵּהֶן**", וכאשר הקב"ה שועה למנחתו, "**וַיִּחַר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו**", הוא "נופל" מבחינה רוחנית, מבחינת הפנימיות. נפילה זו לא באה לו בגלל שהקב"ה לא שעה אליו, אלא מכיוון שמישהו אחר זכה במה שהוא לא זכה.

כך גם בפרשתנו, כאשר **קרח** לא נבחר כ"**נְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי**", הוא מעורר מחלוקת על הכהונה הכרוכה בהקרבת קרבנות לקב"ה, בטענה שהוא ראוי יותר מאהרון. לעומת זאת, כאשר משה שומע את טענותיו של **קרח** בדבר "**התנשאותו**" כביכול, "**וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו**", הוא נופל על (בגלל) פנימיותו (פניו), בשל רגישותו הרוחנית הגבוהה לבעיה של כל יהודי, ובפרט למצבו הקשה של **קרח**, שזרעי המחלוקת שהוא מפיץ, עלולים לפגוע קשות בעם ישראל כולו.

קרח רואה בתפקיד ה**נשיא** יוקרה של אדם מורם מעם, ה**נשיא** על כפיים. אך לאמתו של דבר, מדובר באחריות כלפי העם ובחיפוש אחר דרך להיטיב עם העם ול**נשא** אותו. ה**נשיא** הוא זה שאמור ל**שאת** את העם, ונטל האחריות לגביהם, מוטל על כתפיו. רמז לכך ניתן אולי למצוא בפסוק מתהילים – "**מַעֲלָה נְשִׂאִים** מְקַצֵּה הָאֶרֶץ בְּרָקִים לְמִטְרַ עֶשֶׂה". למילה "**נשיא**" משמעות נוספת – ענן. ה**נשיא** אמור להידמות בנהגתו לענן, האוסף וצובר את אידי המים, **נושא** ומעלה אותם כלפי מעלה, אך לא כדי שיישאר ברשותו, אלא כדי להמטיר ולהשפיע מהם על הארץ, להצמיח את מה שזרע ונטע עובד האדמה. לאחר שקין נפגע, מוכיח אותו הקב"ה "**הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתַּח חֲטָאת רִבְּךָ**". אולי ניתן למצוא בפסוק זה רמז גם למה שעתידי לקרות, בהיותו בגלגול **בקרח**. הדרך הנכונה ל**נשיאות** היא בלהיטיב, במתכונת של "**שְׂאֵת**", של **לשאת** את העם ולהעלותו, ולא לה**תנשא** עליהם. היפוכם של דברים אלו רואים במשה, שרואה כחלק מתפקידו **לשאת** את העם בחיקו "**כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֱמֹן אֶת הַיֶּנֶק**".

קין הפגוע הורג את **הַבֵּל**, "ומסתיר" את גוויתו ע"י קבורתה באדמה. כאשר **קין** מתכחש למעשהו, הקב"ה מטיח כלפיו "**קוֹל דְּמִי אֲחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה**". ההתייחסות אינה ל**דמו** בלשון יחיד, של **הַבֵּל**, אלא ל**דמיו** בלשון רבים. ניסוח זה מרמז לדברי חז"ל, על חומרת מעשהו של **קין**, שכמו הרג בכך גם את כל הצאצאים שעתידיים היו לצאת מ**הַבֵּל**, עולם מלא (הוא באמת היה שקול באותה שעה, למחצית מבני האדם עלי אדמות). יש בכך כדי להסביר את העובדה, שהקב"ה נקט כלפי **קין** במידה כנגד מידה, ולכן גם עדת **קרח**, ירדו שאולה עם כל בני ביתם. ועדיין, הרי בפרשתנו **קרח** לא פגע פיזית במשה ובוודאי שלא שפך את דמו? על דרך הדרש ניתן לעשות שימוש בדברי חז"ל "**המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים**", וכאן מדובר ב**דמי** אֲחִיךָ, במשה – ממשיכו של **הַבֵּל**. יתירה מזו, שכאן מדובר במשה רבינו, שהקב"ה מבטיח לו "**וְגַם בָּךְ יִצְמִינֶנּוּ לְעוֹלָם**", במשה הקרוי "**אִישׁ הָאֱלֹקִים**", במי שהתורה האלוקית קרויה על שמו – "**תּוֹרַת מֹשֶׁה**". לכן יש במעשהו של **קרח** משום התרסה כלפי מעלה, כאילו התורה שמסר משה לעם ישראל, אינה אמת חלילה.

עתה ביודענו ש**קרח** הוא גלגול של **קין**, ניתן לראות בקללתו ציווי מתמשך על האדמה, "**אֲרֹר אֶתְּךָ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אֲחִיךָ מִיָּדְךָ**". האדמה שנאלצה, בעל כורחה, להיות עדה למעשה הרצח הראשון, וגם לכסות את **דמיו** של **הַבֵּל**, היא זו שאמורה להיפרע ממנו. חומר נפץ רב עוצמה ומסוכן כמו **קרח**, העלול לגרום ל**פיצוץ** בעם ישראל, ראוי להטמינו עמוק במעבה האדמה, עד הגאולה, עת לא יוכל עוד להזיק. משה מנסה תחילה לנקוט בפעולות של פיוס ושכנוע עד שהוא קולט את המצב המסוכן ופועל בזריזות כדי למנוע תוצאות קשות יותר. סיכום האבידות כתוצאה מפעילותו המקדמית של **קרח**, מגיע לכחמישה עשר אלף חללים, מלבד **קרח** ועדתו, וכל זאת בהתחשב בעובדה ש"**הפיצוץ**" נעשה במקום "מוגן", במעבה האדמה. האדמה **פוצה** את פיה, כמו נקרע בה **פה**, כדי שתוכל לבלוע את קורח ועדתו, ה"צדיקים" (ריבוי של האות **צ**), אגב השמעת קול מחריד עד ש"**וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבֵתֵיהֶם נָסוּ לְקִלְסִים** כִּי אָמְרוּ פֶן תִּבְלַעְנוּ הָאֶרֶץ". הקהל נס ל**קלס** של הנבלעים, הצועקים ממעבה האדמה "**משה אמת ותורתו אמת ואנו הבדאים**", בדומה וכ"תיקון" ל"**קול דְּמֵי אֲחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה**".

דבר חסידות

העצבות נחשבת בעיני חסידים כעבירה דאורייתא (מהתורה).

(הוספות לכתר שם טוב)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ס / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במסרון או במייל, אנא פנה אל hnananme@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.